Ангел Пачев

БЪЛГАРИЯ И БЪЛГАРСКИЯТ ЕЗИК В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

(интернет версия на статията)

На 1 януари 2007 година влезе в сила Актът за присъединяване на Република България към Европейския съюз. Наред с политическия и икономически потенциал на България, на дневен ред излиза въпросът за включването и развитието на целия социолингвистичен потенциал на нашата страна в обединена Европа. Социолингвистичното настояще и бъдещето на българския език и на българската езикова общност вече са в пряка връзка с особеностите на самата Европейска езикова общност[1], с нейното социолингвистично състояние и перспективи за развитие. Социолингвистичните особености на Европейската езикова общност са обект на системен анализ в рамките на многоетапния колективен изследователски проект "Националният език в Европейските общности", който се разработва от научните сътрудници на Секцията за общо и приложно езикознание на Института за български език, БАН. В публикувания неотдавна мой труд „Езиковите общности в условията на европеизация и глобализация" (св. Пачев 2006) се разглеждат основни «общностни» социолингвистични характеристики на Европейския съюз, които почти нямат прецедент в световната история (като се изключат някои особености на езиковата ситуация, например, в Австро-Унгарската империя от по-новата история на Европа или в някои региони на Африка и Азия днес). Тук ще се спра на въпроси, свързани преди всичко със социолингвистичния де юре и де факто статус на българския език в Европейския съюз и на свързаните с този статус нови възможности за членовете на българската езикова общност в условията на евроглосия, евролингвизъм и еврография [2] – социолингвистични явления, породени и развиващи се с европейската интеграция. С цел разкриване на социолингвистичния потенциал на България ще бъде въведено понятието „социолингвистичен капитал" като се предложат негови измерения както в историческа перспектива, така и с оглед на някои актуални данни за езиковите умения и нагласи на българските граждани в навечерието на присъединяването ни към Европейския съюз. Набелязват се и някои перспективи за преосмисляне на комуникативната компетенция на българските граждани, на българската езикова политика и езиково планиране като основни компоненти на нашия социолингвистичен капитал.

Българският език и българската езикова общност се присъединяват към Европейската общност, която вече 50 години се гради не само върху политически и икономически принципи, но и върху определени социолингвистични принципи, свързани със запазване и поощряване на европейското многоезичие и спазване на езиковите права на европейските граждани (св. юридическите инструменти на общата европейска езикова политика в Приложение 1 в Пачев 2006:214-219). Член 22 на Хартата за Основните права в Европейския съюз посочва, че Съюзът зачита езиковото многообразие, а Член 21 забранява дискриминацията, в това число и дискриминацията, основаваща се на езиковите различия.[3] Заедно с уважението към отделната личност, отвореност към другите култури, толерантност и приемане на другите, зачитане на езиковото и културно многообразие е основна ценност в Европейския съюз.[4] Основополагащият принцип на Европейския съюз „ единство в многообразието" – многообразие на култури, обичаи и вярвания, на езици - превръща Обединена Европа не в 'претопяваща пота', в която се премахват/унищожават различията, а в общ дом, където разнообразието се уважава и където нашите многобройни майчини езици са източник на богатство и мост към по-голяма солидарност и взаимно разбирателство. Езикът е най-прекият израз на културата; той е това, което ни прави хора и дава на всеки един от нас чувство за идентичност и общностна принадлежност. Ето защо всяко действие от страна на Европейския съюз и страните-членки за поддържане и поощряване на многоезичието има пряко въздействие върху живота на всеки един гражданин на Съюза.

В тази връзка в различни официални документи, програми и инициативи се подчертава още, че, от една страна, много от културните достижения на Европа са тясно свързани със специфични езици и традиции в духовната история. Пренебрегването на тези езици би представлявало неимоверно стесняване и обедняване на културното многообразие на Европа. От друга страна се изказва убеждението, че гражданите на Европа ще могат да участват в развитието на Европейския съюз само тогава, когато в този съюз те открият своя собствен езиков и културен произход, своето настояще и бъдеще. Същевременно на взаимното разбиране и общуване се гледа като на необходима предпоставка за съжителството, осъществяването на демократичните права и изграждането на Европейския съюз като комуникативна общност, членството в която се гради върху: а) правото на всички граждани да учат и използват собствения си национален и/или малцинствен език;

б) правото на всички граждани да изучават поне два допълнителни езика в рамките на задължителното средно образование.

Всички тези принципи за европейска интеграция се потвърждават от Европейската комисия в нейната нова рамкова стратегия за многоезичието (св. Нова рамкова стратегия за многоезичието 2005).

От самото начало на тази интеграция бе решено, че националните/официалните езиците на страните-членки (първоначално четири) получават статус на официални и работни езици на Общността.[5] Този принцип е залегнал в Регламент №1 от 1958 година, който се изменя всеки път при приемане на нова страна-членка така, че да включи езика или езиците й като официални. Клаузите на Регламент №1 днес са включени като неделима част от Договора за създаване на Европейската общност (Анекс 1) и представляват юридическата основа за езиковата политика на Европейския съюз, насочена към:

• поощряване на изучаване на езици и утвърждаване на езиковото многообразие в обществото;

• поощряване на здрава многоезична икономика и

• осигуряване достъп на европейските граждани до законодателството на Европейския съюз, до процедури и информация на техните собствени езици.

С други думи, от 1 януари 2007 година, с поредното езиково разширяване на Съюза[6], националният български език е със статус на официален и работен език на Европейския съюз. Какви са социолингвистичните измерения на този статус? Какво произтича от това както за българския език, така и за българските граждани?

Преди всичко българският език става един от официалните езици, които се говорят като майчин език в Европейския съюз (виж Таблица 1).

Таблица 1: ЕЗИЦИ, КОИТО СЕ ГОВОРЯТ ОТ ГРАЖДАНИТЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ КАТО МАЙЧИН ЕЗИК (%)*

Източник: Евробарометър 2006, стр. 7

Страна-членка на ЕС	Държавен език/езици, официални езици, които имат официален статус в ЕС**	Други официални езици на ЕС***	Други езици****
АВСТРИЯ	немски 96%	3%	2%
БЕЛГИЯ	холандски 56%, френски 38%, немски 0.4 %	5%	3%
БЪЛГАРИЯ	български 90%	0.4%	11%
ВЕЛИКОБРИТАНИЯ	английски 92%	3%	5%
ГЕРМАНИЯ	немски 90%	3%	8%
ГЪРЦИЯ	гръцки 99%	0.2%	0.7%
ДАНИЯ	датски 97%	2%	2%
ЕСТОНИЯ	естонски 82%	1%	18%
ИРЛАНДИЯ	английски 94%, ирландски 11%	2%	0.2%
ИСПАНИЯ	испански 89%, каталонски 18.9%, галисийски 19. 5%, баскийски 20.1%	1%	2%

ИТАЛИЯ	италиански 95%	5%	1%
КИПЪР	гръцки 98%	2%	1%
ЛАТВИЯ	латвийски 73%	1%	27%
ЛИТВА	литовски 88%	5%	7%
ЛЮКСЕМБУРГ	люксембургски 77%, френски 6%, немски 4%	14%	0.8%
МАЛТА	малтийски 97%, английски 2%	0.6%	-
ПОЛША	полски 98%	1%	1%
ПОРТУГАЛИЯ	португалски 100%	0.6%	0.1%
РУМЪНИЯ	румънски 95%	6%	0.7%
СЛОВАКИЯ	словашки 88%	12%	2%
СЛОВЕНИЯ	словенски 95%	1%	5%
УНГАРИЯ	унгарски 100%	0.8%	0.6%
ФИНЛАНДИЯ	фински 94%, шведски 5%	0.8%	0.4%
ФРАНЦИЯ	френски 93%	6%	3%
ХОЛАНДИЯ	холандски 96%	3%	3%
ЧЕХИЯ	чешки 98%	2%	0.7%
ШВЕЦИЯ	шведски 95%	5%	2%

Същевременно официалният статус на българския език означава, че цялото законодателство и разписаните документите с важно политическо значение на Европейския съюз вече ще се публикуват и на български език[7]. Законодателството на Съюза става и национално законодателство и по този начин обвързва пряко и всички български граждани. Българските граждани и българските съдилища трябва да могат да разбират това законодателство на своя език. В самия процес на създаване на законодателния инструмент, на български език трябва да се правят предложения за възможно най-широко обсъждане на всички равнища – европейско, национално и местно - по начин, който да е достъпен не само за лингвисти и дипломати. Всеки гражданин на Европейския съюз има право да се включи в дискусията на официален език по свой избор. Използването на официалните езици засилва прозрачността, легитимността и ефективността на Европейския съюз и неговите институции[8] .

Разбира се, законодателната сфера не е единствената социалнокомуникативна сфера, където ще се използва

българският език. Всички европейските институции трябва да са колкото е възможно по-достъпни и по-отворени както за българската общественост, така и за правителствените ни служби и департаменти, за различните официални и неофициални неправителствени организации и групи по интереси и т.н. В тази връзка Европейската комисия смята за свое задължение да поощрява и да се грижи за укрепване на демократична общност, в която индивидуалните, местните, регионалните и националните характеристики и особености се уважават и опазват. Това също е отразено в допълнения Регламент № 1, който постановява, че българските граждани, българските държавни органи, деловите среди /бизнесът и другите организации в нашата страна имат право да общуват на български език с институциите на Европейския съюз.

В Общия пазар клиентите могат да избират от широко разнообразие на стоки от всички страни-членки, като по този начин влизат в контакт с продукти от различните езикови общности. За да се защитят интересите на потребителите съществуват регламенти, отнасящи се до езиците, които се използват върху опаковката на тези продукти. Етикетите трябва да дават ясна и точна информация на език, който се разбира от клиентите и не трябва да подвежда купувача в материално отношение[9]. Наскоро приетата Директива за нечестните търговски практики [10] укрепва гаранциите във връзка с езика, който се използва при услугите след продажбата на стоката.

Европейската комисия работи по насърчаване на многоезичието в Европейската езикова общност като част от инициативата i2010 за насърчаване/гарантиране на икономически ръст и увеличение на работните места в информационното общество и медийната индустрия. Първата задача тук е да се създаде „общо европейско информационно пространство, което да предлага богато и разнообразно съдържане и цифрови услуги". Няколко програми на Европейския съюз подпомагат създаването и разпространяването на многоезично европейско съдържание и знания. Едно многоезично информационно общество изисква осигуряване на стандартизирани оперативни езикови ресурси (речници, терминология, текстови корпуси и др.) на всички езици, включително и на тези, които не се използват толкова широко в Съюза. В тази връзка Комисията е организирала научно-технически форум по въпросите на многоезичието, който включва експерти от отделните клонове на индустрията, научни работници и политици.

Същевременно компютърната мрежа „EUROPA" се стреми да ви осигури търсената информация на вашия език или на език, който можете да разбирате в зависимост от естеството на информацията. Официалните документи са на разположение на всички официални езици, които са имали този статус към датата на публикуване. Също достъпни чрез официалните езици са и общата информация на началната страница, секциите, които са непосредствено достъпни от началната страница и индексите. Изключения от това общо правило се правят само за информация, която е спешна или е с много кратък живот. Специализираната информация като правило е достъпна най-малко на два езика, обикновено езиците които най-често се използват от аудиторията, за която е предназначена информацията и т.н.

Еднаквият юридически статус за официалните езици на Европейския съюз не означава, че всички текстове се превеждат на всички официални езици. Законодателните документи и други документите с голямо публично значение се превеждат на всички официални езици, а работните документи на институциите се превеждат само на няколко езика, т.е. различните институции на Европейския съюз имат законово право да работят на различни езикови режими. Така например Европейската комисия, с цел ефективното използване на разходите за преводачески услуги[11], извършва своята вътрешна дейност на три езика – английски, френски и немски, а всички официални езици използва само за разпространяване на важна публична информация и при общуване с другите институции на Европейския съюз и със страните-членки. От друга страна Европейският парламент като колективен орган , чийто членове се избират от широката общественост, извършва всички етапи от своята политическа дейност на всички официални езици. Назначените от националните правителства членовете на Комитета на регионите и на Социалния и икономически комитет, като правило, също трябва да работят на своите собствени езици. Някои от по-малките органи на Европейския съюз, които работят в чисто техническите области, също са постигнали определени практически договорки, които намаляват оперативно товара на многоезичието без да намаляват прозрачността и ефективността на работата: службата за хармонизиране на вътрешния пазар в Аликанте, например, се обслужва само от пет езика. Разбира се различни частни документи като доклади до националните органи на отделните страни, решения отнасящи се до конкретни лица или служби и т.н. се превеждат само на необходимия език; кореспонденцията до отделно лице или вътрешен меморандум може да се изпрати само на един език без да се налага превод и т.н. В Таблица 2 се дават основните количествени тенденции в преводаческата дейност през последните години на Генералната дирекция за писмени преводи на Европейската комисия:

Таблица 2: КОЛИЧЕСТВЕНИ ТЕНДЕНЦИИ В ПРЕВОДАЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ НА ГЕНЕРАЛНАТА ДИРЕКЦИЯ ЗА ПИСМЕНИ ПРЕВОДИ НА ЕВРОПЕЙСКАТА КОМИСИЯ

Източник: Генерална дирекция за писмени преводи 2005;

http://ec.europa.eu/dgs/translation/bookshelf/brochure_en.pdf

Тенденции

	1997	2003	2004	2005
Общо преведени страници	1 125 709	1 416 817	1 270 586	1 324 231
Страници, преведени от волнонаемни преводачи	16,4 %	21,6 %	23,0 %	19,9%
Преведени стр. на английски	45,4 %	58,9 %	62 %	68 %
- на френски	40,4 %	28,1 %	26 %	16 %
- на немски	5,4 %	3,8 %	3,1 %	3,8 %
- на други езици на ЕС	8,7 %	8,9 %	8,8 %	11,3 %

За един по-ранен етап подобно неравенство в общия работен статус на различните официални езици на Европейския съюз се потвърждава и от проучване на университета „Герхард-Меркатор", Дуисбург, Германия. Резултатите от изследването показват следното разпределение (в проценти) на използването на официалните езици в институциите на Европейския съюз (вж. Таблица 3) :

Таблица 3: *ИЗПОЛЗВАНЕ НА ЕЗИЦИТЕ В ИНСТИТУЦИИТЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ*

Източник: New Language Planning Newsletter, Vol. 9 No.4 [June 1995])

(в проценти)

	В институциите на ЕС		При общуване със страните-членки на ЕС		При общуване със страни, които не са членки на ЕС	
	Устно	Писмено	Устно	Писмено	Устно	Писмено
Френски	69	75	54	56	30	28
Английски	30	25	42	41	69	71
Немски	1	<0.5	3	2	1	1
Други	<0.5	<0.5	1	1	<0.5	<0.5

Горните данни показват, че използваните в Европейския съюз официални езици фактически се разделят на две групи, които можем на обозначим съответно като „група на същинските работни езици" и „група на обслужващите езици". В първата група влизат френски, английски и отчасти немски, т.е. тези езици, които са легитимирани като същински работни езици не само от де юре , но и от де факто ситуацията (тези езици се наричат още и „процедурни"

езици); в другата група, в която се включва и българският език, са всички останали езици, които имат де юре статус на официални и работни езици, но които де факто обслужват , от една страна, дейностите по публикуване на годишните доклади, резолюциите, директивите, регламентите и другите официални документи на Европейския парламент, Съвета на Европа и на другите органи на ЕС, на различните информационни издания за отделните програми и инициативи, а от друга – достъпа на гражданите на Европейския съюз до актуална за тях информация, кореспонденцията им с институциите на Съюза и т.н.

С увеличаване броя на страните –членки при по-нататъшното разширяване на Европейския съюз практическите трудности във връзка с еднаквия статус на езиците на неговите страни-членки също ще се увеличават.

Европейското многоезичие днес се изправя и пред някои политически трудности. В някои страни са изработени и действат закони за съответните национални езици, които акцентуват преди всичко върху принципите на езиковата рационализация и запазването на езика (виж по-подробно в Мурдаров и Константинова 2004). Но тези принципи, които на практика укрепват националното едноезичие, понякога много трудно се съчетават както с по –общите принципи на егалитарното многоезичие като основа на общата европейска езикова политика, така и с изискванията на конкретни действащи регламенти и директиви на Европейския съюз. Да вземем например свободното предвижване на хора в Европейския съюз, при което хората пресичат както географските, така и езиковите граници в Европа. В съответствие с Член 3(1)(c) на Договора за създаване на Европейската общност, една от основните цели на Общността е премахването между страните –членки на всички препятствия пред свободното движение на хора и услуги. За гражданите на страните-членки това, по-конкретно, включва правото за упражняване на професия като наемен или волнонаемен в страна –членка, различна от страната, в която са получили професионалната си квалификация. В съответствие с Наредба 1612/68 за свободното предвижване на работници, Европейският съд потвърждава, че работник от една страна- членка на ЕС може легитимно да бъде засегнат от изискванията на езиковата политика в страната-домакин, но само дотолкова, доколкото се съблюдава основния принцип, регламентиращ свободното предвижване –липса на дискриминация, т.е. езиковите права, дадени от страна-членка на ЕС на нейните граждани трябва да се отнасят и за гражданите на другите страни от Общността, където е приложимо. Що се отнася до правото на учредяване и свободното извършване на услуги, посочени съответно в член 43-48 и 49-55 на Договора , отново се прилага същия общ принцип : страните членки все още могат да налагат условия по отношение на езиковата компетенция при упражняване на търговска дейност и занаяти[12], но подобни изисквания трябва да се отнасят в еднаква степен както до гражданите на дадената страна, така и до гражданите от другите страни-членки; тези изисквания трябва също така да отговарят и на принципа на пропорционалността, т.е. мерките, приети от страна-членка, трябва да са пропорционални на набелязаните за постигане конкретни цели и т.н.

В този контекст трябва да се подчертае, че самото социолингвистично интегриране на всяка новоприсъединила се страна, в това число и на България, само започва, но не завършва с даване на съответния език на статус на официален и работен език на ЕС. С този акт съответната страна се включва в процес на създаване и утвърждаване на Европейска езикова общност като една нова социолингвистична система, която се гради върху посочените по-горе социолингвистични принципи. Този процес отправя уникално историческо предизвикателство към националните езици и членовете на националните езикови общности - интегрирането им в рамките на една цялостна езикова общност като се запазят и развият националните особености, но същевременно се утвърди общото, сближаващото, европейското като обща социално-комуникативна практика и като обща система за управление на социално-езиковия процес.

Ето защо с присъединяването на България към Европейския съюз на дневен ред излиза въпросът за същинската социално-езикова европеизация на българския език и българските граждани.

Някои биха възразили веднага – какви предизвикателства в това отношение пред един исконно европейски език и общност- та нали в българистичната литература достатъчно убедително е доказана историческата, етнокултурната и езиковата принадлежност на нашия народ към Европа и никой не може да постави под съмнение тази принадлежност?[13] Или пък – нали езиковите права на европейските граждани и официалният статус на всеки един от езиците на страните-членки на ЕС и на страните, които ще се присъединят към него, са гарантирани и регламентирани от редица юридически инструменти и документи? Да разискваме проблемите за европеизацията на европейските езици не е ли все едно да четем проповед на църковния хор, т.е. да си губим времето в празни приказки?

Проповедите настрана, но никога досега в социолингвистичната история на България българският език и членовете на българската езикова общност не са били пред такова историческо предизвикателство. Такова предизвикателство е свързано пряко, както с особеностите на социолингвистичното състояние и перспективи за развитие на самата Европейска езикова общност, така и със социолингвистичния капитал, с който България се присъединява към Европейския съюз. Проблемите за социолингвистичните особености на Европейската езикова общност вече бяха разгледани обстойно в: Пачев 2006:131-196. Тук ще разгледам проблема за осмисляне на българския социолингвистичен капитал и въпросите, свързани с неговото съхраняване и увеличаване.

Соцолингвистичният капитал на всяка европейска страна се определя преди всичко от обективните социолингвистични условия на функциониране, развитие и взаимодействие между европейските езици, а също и от някои исторически и днешни особености и предпоставки, свързани с националните езикови ситуации и националните езикови политики. Актуалните социолингвистични условия се диктуват от взаимодействието на три основни фактора: езиков пазар, социолингвистична йерархия и социолингвистична мрежа (виж Пачев 2002).

Понятието „езиков пазар” е заимствано от по-широката социологическа програма на П. Бордийо, в която цялата социална вселена се разглежда като изградена от редица застъпващи се/препокриващи се и взаимодействащи си

пазари. П. Бордийо говори за езиков пазар, в който езиковата компетенция (подобна на всеки друг вид културна компетенция) функционира като капитал. Езиците винаги се говорят на определен пазар , като характеристиката на пазарите им придава съответна стойност. Ако приложим концепцията на Бордийо към Европейската езикова общност можем да разглеждаме социалното многоезичие на общността като пазар, където различните речеви общности или конкуренти договарят и обменят собствените си езици като езиков капитал. „Пазарните дялове" на езиковия обмен на европейския езиков пазар днес се дават в Таблица 4.

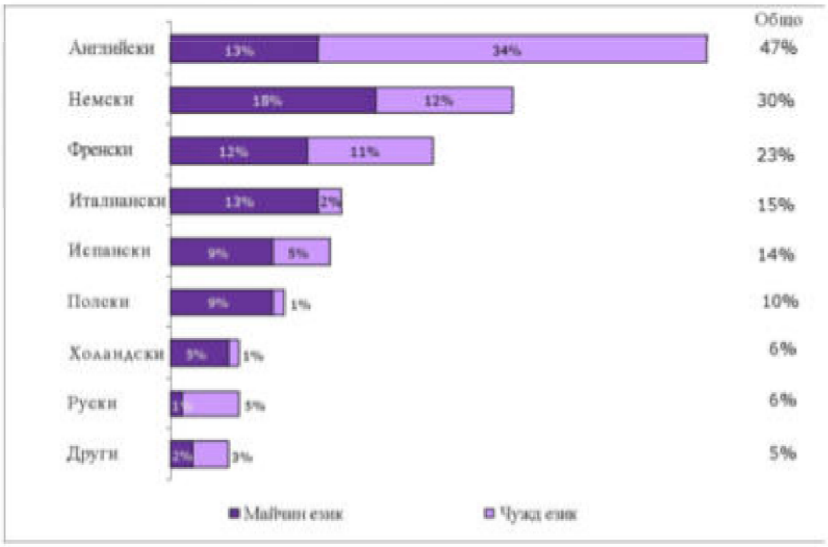
Същевременно езиковата политика и езиковото планиране може да се смята за участие в търг, който не фиксира „пазарната цена" (в този случай различните конвенционални особености на използване на езика) , но само обявява какви са тези особености и поощрява конкуренцията.

Езиковата политика и езиковото планиране оказват въздействие върху Европейския езиков пазар , националния езиков пазар и върху вътрешния пазар на малцинствения език и водят до реални икономически и политически последствия, „като апроприация на позиции и икономически предимства, запазени за притежателите на легитимната компетенция или на символичните изгоди, свързани с притежаването на престижна или най-малкото нестигматизирана социална идентичност" (Бордийо 1991: 259).

Ето защо езиковата политика и езиковото планиране, наред с езиковата компетенция, могат да се определят като ключови компоненти на социолингвистичния капитал на отделните езикови общности.

Таблица 4: ЕЗИЦИ, КОИТО СЕ ИЗПОЛЗВАТ НАЙ-ЧЕСТО В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Източник: Евробарометър 2006, с.28

В съвременното общество социолингвистичните групи и техните членове , които работят в условията на силната конкуренция на езиковия пазар, трябва да организират своите дейности „вътрешно", а това най-вероятно се осъществява по начин, който поражда атрибутите, отличителните белези на социолингвистичната йерархизация в една или друга степен. Съществото тук е в това, че общата езикова политика и езиково планиране могат да бъдат по-ефективни тогава, когато се използват йерархиите. Различните равнища на социолингвистичната структура на обществото (виж по-подробно в Пачев 1997), от една страна, и различните равнища на социалната структура, професионалната организация, училището, общината, семейството и т.н., всички трябва да се координират. Това означава не само определяне на влиятелните агенти, но също и на организационните и административни апарати, пътищата за вземане на решения и навярно това, което е най-съществено – специфичните системни функции и

капацитетни възможности за всяко едно от равнищата на социолингвистичната йерархична структура. На най-ниските равнища на тази структура социолингвистичният потенциал на отделните говорещи да използват езиковите и социалните ресурси, които са на тяхно разположение, при произвеждане, генериране и възпроизвеждане на социални структури и социален ред често се подценява с оглед на общия социолингвистичен капитал. Същевременно можем да останем с впечатлението, че езиковият пазар и социолингвистичната йерархия използват, усвояват докрай възможните механизми за социолингвистична координация и увеличаване на социолингвистичния капитал и дотолкова, доколкото те са „под контрол" в рамките на определена дейност по езиково планиране или езикова политика, очакваният резултат е гарантиран. Но в действителност отделните индивиди действат в рамките на техните непосредствени, локализирани социолингвистични мрежи, т.е. неформалните отношения, които хората създават помежду си чрез социалното взаимодействие, образува една мрежа от връзки с определени социолингвистични модели и характеристики, които също могат да се „капитализират". Членовете на социолингвистичната мрежа споделят обща етика и светоглед и могат да дискутират и решават езиковата политика неформално помежду си. Мрежите по този начин действат не само като механизъм за налагане на норми на своите членове, но да изграждат/пораждат съпротива както срещу вътрешна социолингвистична дистанция, така и срещу натиск отвън на тези най-ниски равнища на социолингвистичната йерархия. За да може една езикова политика да бъде успешна, тези най-ниски равнища , съставляващи „face-to-face, small-scale social life" трябва да се проследяват и да се разглеждат внимателно, а не просто да се смятат за неизбежни сурогати, производни продукти от по-високите равнища на структурата, които са по-всеобхватни, по-сложни и по-пряко свързани с обществено-политическите процеси и институции.

Наред с посочените социолингвистични йерархични структури и мрежи на социалнокомуникативно взаимодействие като предпоставки и перспективи за увеличаване на социолингвистичния ни капитал в Европейския съюз, този капитал се базира и на определени исторически особености, свързани със социално-езиковата история на нашия народ. Без да се спирам подробно на социолингвистичният опит на българина в историческа перспектива ще отбележа само някои моменти от нашата социолингвистична история, които биха могли да се преосмислят и „капитализират" на общия социолингвистичен пазар на ЕС като социално –комуникативна практика, така и като езикова политика и езиково планиране.

Исторически социолингвистичният капитал на България може да се търси в далновидната езикова политика на българските държавници от миналото, която води не само до приемането на учениците на Кирил и Методий в България през X век и създаване на условия за тяхната книжовна дейност във връзка с такова епохално дело като създаването, утвърждаването и разпространението на старобългарския език като първия славянски книжовен език, който бързо се превръща във функционална част на социолингвистичните структури и социалнокомуникативните системи на славянски и неславянски страни[14], но и до създаване и утвърждаване на народностната българска езикова общност. В социолингвистичната история на Европа дейността на Климент Охридски и учениците му от Охридската школа (от 886 г., т.е. след идването на Климент в Македония) предшества тази на Академия делла Круска (Accademia della Crusca) във Флоренция (от 1582 г.), на Fruchtbringende Gesellschaft в Германия (от 1617 г.), на Френската академия (Académie Française) в Париж (от 1634 г.), на Испанската кралска академия (Real Academia Española) в Мадрид (от 1713 г.) и е част от една своеобразна българска традиция за управление на езиковите процеси в обществото, при която социолингвистичната актив-ност на различни социални общности/обединения е в основата на процеса на създаване, утвърждаване и развитие на българските езикови общности като народностни или национални. Такива социални общности са, например, книжовните школи – най-напред Преславската, Охридската, а по-късно и Търновската, чиято своеобразна социолингвистична дейност е главен фактор за създаването на народ-ностната българска езикова общност в средновековна Бъл-гария. Подобна дейност се превръща в особено ценен социолингвистичен капитал през периода на създаване на националните книжовни езици, когато изпъква възрожденската активност на следните книжовни общности през периода XVII-XIX век за пробуждане на националното езиково съзнание и изграждане на националната българска езикова общност:

- общността на дамаскинарите (XVII- XVIII в.) ;
- Новобългарската, Славянобългарската и Черковнославянската езикови школи през втората четвърт на XIX в. по време на национално-просветното движение в България ;
- Пловдивската и Търновската , Караveловата и Дриновата книжовноезикови школи през третата четвърт на XIX в. по време на националноосвободителното движение - до Освобождението.

Подобен национален „общностноцентризъм" като социолингвистичен капитал е свързан с всяка от книжовноезиковите школи и предлаганите от тях езикови модели за изграждане на народностната и националната езикова общност и несъмнено заслужава по-обстоен социолингвистичен анализ доколкото той отличава езикотворческата дейност на българските граматици и книжовници, например през епохата на Възраждането, от аналогична дейност в някои други страни, където по-скоро отделни личности се заемат със съзнателното изграждане

на националните книжовни езици (С. Джонсън в Англия, И. Броз в Хърватска, В. Караджич в Сърбия и т.н.). С националния „общностноцентризъм" на строителите на книжовния език бихме могли да обясним отчасти, например, факта, че към средата на XIX век така нареченото „илирийско движение" , водено от хърватина Людевит Гай с цел създаване на политическа и езикова общност на всички южни славяни, няма почти никакво влияние по българските територии. В тази връзка многоезичната езикова компетенция на българите (подобно на всеки друг вид културна компетенция) функционира като социолингвистичен капитал по това време и допълва картинната. Става дума за това, че ако анализираме данните от различни пътеписи и исторически хроники за българите от тази епоха , ще се убедим, че комуникативната гъвкавост на българина му е помагала да оцелява като народ сред комуникативното море от разноезични народи в тогавашната Османска империя : неговата готовност да общува и да се разбира с чуждоезичните несъмнено е намалявала лингвистичните комуникативни трудности и бариери и е развивала комуникативната му `компетенция. Независимо че тази комуникативна компетенция се е използвала най-често в опростената декларативната реч (обикновено с прости декларативни изречения при договаряне на цена на стока на пазарището), тя се е отличавала със завидна социолингвистична гъвкавост и комуникативно усърдие. Например през 1868 година унгарецът Бенямин Калай посещава пазар във Видин, където българи, черкези, татари, турци, евреи и др. умело общуват помежду си. Калай остава впечатлен от "многоезичието и неговите особености..." (Маджарски пътеписи 1976: 84). Както специално посочва и носителят на Нобелова награда Елиас Канети, в края на XIX в. неговият роден Русчук представлява едно чудно средище, където ежедневно човек е можел да чуе седем или осем езика, на които са разговаряли помежду си хора от различни етноси и занаяти. Несъмнено езиковият капитал на българина често е включвал повече от една речева форма и знания за повече от един набор от норми по отношение на речеупотребата. Ако използваме предложената от Д. Хаймс социолингвистична терминология, можем да кажем, че диапазонът от такива езици като турски, гръцки, влашки, арменски, еврейски, ромски и други езици, в рамките на който знанията на отделния участник в общуването за формите на речта са му позволявали да се движи, е определял неговата сравнително широка „езикова област". Същевременно с особен динамизъм се е характеризирала „речевата област" на българина, т.е. неговите знания за начините на говорене са му позволявали да се движи комуникативно в различни езикови общности. Може да се предположи, че познанията за правилата за говорене, необходими за комуникативно придвижване в дадена област, която е по –голяма от собствената общност на говорещия, често са се допълвали със съвсем минимално владеене на чужда форма на речта, но и това е било достатъчно за изграждане и разграничаване на различни „речеви мрежи" в дадена речева област като специфичната връзка между лицата посредством общи знания за форми на речта и начини на речеупотреба. Разбира се, различните членове на българската езикова общност са имали съвсем различни мрежи според техните социално –демографски характеристики, географски различните маршрути на пътуване, базирани върху членство в различни занаятчийски и търговски „кланове" и предполагащи различни многоезични репертоари и т.н. С други думи, на личностно равнище социолингвистичният капитал на българина през тази епоха може да се свърже с персоналната езикова област, ограничавана от репертоар от форми на речта, с персоналната речева област – определяна от модели на речеупотреба и с персоналната речева мрежа, която представлява ефективното обединяване на горните две. В резултат на такова обединение българинът е могъл да участва комуникативно в повече от една речева общност и да развива своя социолингвистичен потенциал.

В най-новата ни социолингвистична история този потенциал се свързва главно с проблемите за комуникативната компетенция и езиковата култура на българина, съчетани с традиционния народностен и национален езиков „общностноцентризъм", който намира израз и изява чрез съответната езикова политика и езиково планиране на различните български правителства след Освобождението до наши дни, на съответните държавни органи и институции, свързани с осъществяване на цялостната национална културна и образователна политика , на Българската академия на науките и на Института за български език, на различните езикови катедри към университетите, образователните институции, средствата за масово осведомяване, редица неправителствени организации, а също така и на отделни личности – езиковеди, писатели, културни деятели и други. Резултат от социолингвистичната активност на всички тези агенти е не само институализиране на езиковата политика и езиковото планиране като една от основните измерения на социолингвистичния капитал на България, но и капитализирането на съответния езиково-политически и културен и социалнокомуникативни опит като особености и характеристики на съвременната езикова ситуация у нас. По-подробно тези особености, които също могат да се разглеждат като актуален социолингвистичен капитал с който влизаме в ЕС[15], се разглеждат в Пачев 2006. Тук ще разширя този анализ с оглед на днешните предпоставки и перспективи за увеличаване на българския социолингвистичен капитал в Европейския съюз с оглед готовността на българина за участието в общата социално-комуникативна практика на Европа, така и за приемане и подкрепа на изграждащите се общи принципи на езикова политика на ЕС. В тази връзка ще представя обобщени изводи, които се налагат при анализ на последните данни от изследване на Европейската комисия за европейците и техните езици (св. Евробарометър 2006).

Българските граждани се присъединяват към Европейската езикова общност със сравнително добри езикови умения:

• 59% от българските граждани (56% средно за гражданите на ЕС) могат да водят разговор на език, различен от техния майчин език;

• 31% (ЕС 28%) и 8% (ЕС 11%) от анкетираните владеят съответно два и три чужди езика;

• Но въпреки това, един съществен дял от 41% от българите (ЕС 44%) признават, че не владеят никакъв чужд език;

• Повече от половината от интервюираните българи оценяват равнището на своите езикови умения като по-добро от основно, базово. Същевременно 71% от говорещите руски , 70% от говорещите английски и 52% от говорещите немски оценяват езиковите си умения като много добри и добри.

• Най-вероятно е един "многоезичен" българин да е млад, добре образован или още учещ, който използва чужди езици поради професионални причини и който е мотивиран да учи. На фона на социално-демографската ситуация у нас (св.

Пачев 2006) изглежда, че голяма част от българското общество не е подготвено да се радва на предимствата на многоезичието.

Диапазонът от езици, които се говорят като чужди, е сравнително тесен:

• 35% от българите посочват, че знаят руски, следвани от 23%, които владеят английски и 12% немски;в това отношение България, заедно със страните от бившия Съветски съюз- Литва, Латвия и Естония, образуват една малка група от страни в ЕС, в които руският, а не английският (в 17 страни), е най-широко говореният чужд език.

Българите биха могли да използват езиковите си умения много по-често:

• От групата на българите, които знаят чужди езици, 6% от владеещите английски, 2% от владеещите руски и 1% от владеещите немски използват своите чуждоезикови умения всекидневно; тези проценти за използване на тези езици често, но не всеки ден, са съответно 7% за английски, 4% за руски и 2% за немски. Същевременно 76% от владеещите чужди езици почти не използват чуждоезиковите си умения.

• Българите използват своите чужди езици най-често докато гледат телевизионни програми и филми и когато слушат радио (33%), при общуване с приятели (23%), в интернет (16%), на работното място или когато четат книги, вестници и списания (по 14%);

Българите научават чужди езици в училище:

• 53% (ЕС59%) от българските граждани отговарят, че те са придобили и подобрили своите чуждоезикови умения в средноообразователното училище , а 40% (ЕС 24%) – в началното училище;

• За много българи училището е единственото място, където те въобще изучават чужди езици;

Равнището на мотивацията на българските граждани да изучават чужди езици е умерено:

• 18% от българските граждани (ЕС18%) са започнали да изучават нов език или са подобрили знанията си по чужд език през последните две години;

• 20% от българите имат намерение да подобрят езиковите си умения през следващата година;

• Средно 76% от интервюираните българи нито са подобрили своите езикови умения напоследък, нито имат намерение да изучават езици през следващата година;

Индивидуалното многоезичието се смята за полезно от болшинството от българските граждани:

• 95% (83% ЕС) вярват, че владеенето на чужди езици е или може да бъде полезно за тях лично;

• От лична гледна точка , английският се оценява от 65% от българите (ЕС68%) като най-полезният за владеене език, следван от 34% (ЕС25%) , които смятат немския, 11% френския и 11% руския за полезни.

• Когато става дума за децата, 87% от българите (ЕС77%) смятат, че децата трябва да изучават английски, докато 49% смятат, че те трябва да изучават немски, 14% - руски;

За българските граждани причините, свързани с работата, стават все по-важни за изучаване на чужди езици:

• 23% (ЕС32%) от интервюираните български граждани посочват, че те биха изучавали чужди езици, за да ги използват в работата си, а 29% (ЕС27%) – за да могат да работят в друга страна. 21% искат да използват езиците си, за да получат по-добра работа в България, а 18% изучават езици за лично удовлетворение;

• „Много е скъпо" и „Нямам време" се посочват съответно от 34% (ЕС23%) и 23% (ЕС34%) от българските граждани като основни причини , които ги обезкуражават да учат чужди езици;

• 33% (ЕС26%) от българите предпочитат свободните уроци като форма за изучаване на езиците. Същевременно за 23% (ЕС13%) от тях „Ако има перспектива за работа в чужбина на един по-късен етап" и за 19% (ЕС14%) „Ако има перспектива да пътувам в чужбина на по-късен етап" се посочват като основни стимули, които карат българите да изучават чужди езици ;

Компетенцията по чужд език се възприема като важна за децата:

• 76% (ЕС55%) смята, че децата трябва да започнат да изучават своя първи чужд език на възраст между 6 и 12 години, а 63% (ЕС64%) се съгласяват с тази възраст, когато става дума за втори чужд език. 15% (ЕС39%) биха приели становището децата да започват да изучават своя първи чужд език и преди навършване на 6 години;

• Мнозинството от българите - 78% (ЕС73%), мисли, че младите хора трябва да владеят чужди езици, за да увеличат шансовете си за намиране на работа;

Обучението в групи или в чуждоезикова среда сред родноговорящи се смятат за ефективни и подходящи начини за учене на езици.

• 40% (ЕС57%) от анкетираните са на мнение, че уроците по чужди езици в училище са ефективни , 50% посочват продължителните или чести посещения в страната, където се говори чуждия език, като ефективен начин за изучаване на чужди езици;

• Според анкетите за 19% от българите (ЕС20%) уроците в група с учител са най-подходящият начин за изучаване на езици, за 14% (ЕС16%) най-подходящият начин са уроците „един на един" с индивидуален учител, а за 9% (ЕС16%) – продължителни и чести посещения в страната , където се говори изучавания език.

Българските граждани подкрепят посочените по-горе принципи, върху които се гради политиката на многоезичие на Европейския съюз.

• 71% от българите (ЕС84%) мислят, че всеки в Европейския съюз трябва да говори и език, различен от своя майчин език;

• 70% (ЕС72%) са съгласни с принципа, че всички езици трябва да бъдат третирани еднакво в Европейския съюз;

•Но сравнително малка част от анкетираните - 27% (ЕС50%) подкрепят идеята, че всеки гражданин на Съюза освен майчиния си език трябва да владее още два езика;

С известни противоречия се сблъсква подкрепата за многоезичието вътре в страната. Това би могло да се превърне в проблем за някои от инициативите във връзка с изграждането на национална многоезична политика.

• По-малко от половината от анкетираните български граждани - 47% (ЕС67%) подкрепят становището, че преподаването на езици трябва да стане политически приоритет в страната;

• Едва 30% от българските граждани (63% ЕС) смятат, че малцинствените езици трябва да получат по-голяма подкрепа; този процент е най-ниският в сравнение с останалите 28 страни (27 страни-членки плюс Хърватска и Турция) , където се е провела анкетата.

• 68% (61% ЕС) са удовлетворени от избора на езици, който им се предоставя в националната училищна система.

Тези измерения на социолингвистичния капитал ще доведат до различни импулси за развитие на нашата езикова политика и езиково планиране. Основните насоки на това развитие според мен ще са преди всичко във връзка със следните общоевропейски социолингвистични перспективи:

- да се намери начин за организиране на езиковото многообразие, за да се даде възможност за ефективно участие на езиковите общности в утвърждаване и развитие на новия модел на европейско общуване;

- европейското комуникационно пространство да стане съвместимо със справедливото участие на всички езикови общности и техните членове в процеса на социално и културно развитие;

- отчитане на екологичното равновесие и екологичните отношения между езиците и културите в Европа;

- превръщането на езиковото многообразие в Европа както във фактор за уважение и зачитане на етно-културното достойнство на гражданите на отделните европейски страни, така и в средство за общоевропейско сътрудничество и интеграция във всички области на живота.

Убедени сме, че не трябва да се боим от социолингвистичното разнообразие на Европейската езикова общност, с която ще се интегрира българския език и българската езикова общност. Но трябва добре да опознаем и разберем това многообразие, за да можем не само да сме пълноправни членове на Европейския съюз, но и да можем да използваме адекватно възможностите, които ни дават различните европейски инициативи и програми като Еразмус, Сократ, Лингва и др., които са насочени към утвърждаването и развитието на европейската комуникативна общност. Участниците в тези програми са убедени, че без общност на общуването Европейският съюз ще си остане само една търговска асоциация, управлявана по деспотичен начин от двуезични патриции-технократи. Само като комуникативна общност Европейският съюз би могъл да развие своите демократични структури и легитимност, да предаде смисъл на своята политика за свободно придвижване на гражданите на обединена Европа. Как да се изгради тази комуникативна общност е най-голямото предизвикателство, но и най-голямата перспектива, пред които днес е изправена Европа в условията на глобализацията.

Съвременните глобални процеси представляват, парадоксално, както заплаха, така и стимул за жизнеността на социолингвистичното разнообразие като цяло, и на езиковите общности, в частност. Изследването на социолингвистичната виталност или заплаха в най-различни ситуации и региони изисква прилагането на един интегриран научен подход за анализ на диалектичното единство „стимул-заплаха" с оглед на една широко разбирана динамика на социолингвистично взаимодействие между „социалното, конвенционалното в социалния живот на хората и индивидуалните, творческите, „имъргинентните" качества на човешкото битие". Изследванията в тази перспектива трябва да се фокусират върху междудисциплинни и трансдисциплинни проблеми на евролингвизма и евроглосията с оглед на социокултурните функции на езиковото многообразие и други актуални проблеми на социолингвистиката на общността и социолингвистиката на контакта, на еколингвистиката, културната идентичност, езиковите политики и езиковите права.

За решаването на тези проблеми на българските социолингвисти им е отредена важна роля, първо, при откриване и осмисляне на проблемите на евроглосията и евролингвизма, а след това – при решаването на тези проблеми чрез съществен принос за разработването на стратегиите на езиковата политика и езиковото планиране за осъществяване на европейската социолингвистична интеграция. Разбира се, тяхна непосредствена задача е с научноизследователски резултати да показват и отстояват същността на тази интеграция не като „претопяване" или „денационализация" на националните езици в Европейската езикова общност, а като общи, социолингвистично обусловени, езикови репертоари и модели на комуникативна практика и общо научно управление на социално-езиковите процеси. Европеизацията, разбирана като допълнителна социализация на гражданите на Европа, предполага както запазване, съхранение и развитие на оригиналните езикови и културни характеристики на европейците, така и придобиване и споделяне на достатъчно компетенции, ценности и форми на поведение, които да им осигурят пълноценно участие в социалния и комуникативен живот на Европейската общност. За да сме в крак с различните аспекти на социално-езиковата европеизация предлагам някои възможности за преосмисляне в следните

области:

а) предположението, че езиковото и културното многообразие неотменно са свързани с комуникативни бариери;

б) взаимовръзката между граматиката и индивидуалната комуникативна компетенция: ако се предполага, че граматиката отразява по някакъв начин езиковата компетенция на родноговорящия, то тогава граматиките на отделните европейски езици няма да имат висока описателна и обяснителна адекватност по отношение на комуникативната компетенция на европейския гражданин. Който и да е „говорещ-слушащ, който идеално знае своя език", и дори и в най-висока степен „хомогенната езикова общност" по терминологията на Н. Чомски, ще бъде „евроезичен", т.е. многоезичен; редица експерти показват, че езиковите знания на говорещия не се поделят между два или повече кода, т.е. той не държи своите езикови кодове разделени. Неговият английски, френски, немски или български функционира като едно от риторичните средства, които се използват за постигането на съответната комуникативна цел в сътрудничество с другите участници в общуването;

в) правилата, които се отнасят към правилната употреба не са специфични за отделните езици (дори и за използваните езици-макропосредници като английски, френски, немски) и не могат да се изразяват чрез изрази като „Използвай език X в контексти А и Б", т.е. не бихме могли да обясним емпиричните факти на референциалната практика като описваме функцията на превключване на езиковия код в термините на правила, които конкретизират кои форми да се използват, защо и при какви обстоятелства. От гледна точка на реалното социалнокомуникативно взаимодействие, двуезичното и многоезичното общуване не трябва да се отделя като нещо различно от всекидневното социално взаимодействие между общуващи хора. Двуезичните (многоезичните) способности вече са част от всекидневния комуникативен репертоар на европейците , а превключването на езиковия код се е превърнало в неотделима част от процеса на комуникативна европеизация.

г) Вместо да разчитаме на дефиниции , които определят „езиците и културите като самостоятелни и вътрешно кохерентни абстрактни „структури", много по-продуктивно би било да преосмислим институализираните мрежи от взаимовръзки и взаимоотношения като основни единици на езиково и културно вариране в съвременна Европа. За да разберем съвременните институализирани контактни ситуации трябва да изследваме системата, която организира употребата на езика в самата контактна ситуация. Всъщност тази система е социолингвистичната система на дискурсната общност. Самата социолингвистична теория на дискурсните общности би могла да се превърне в най-доброто системно средство за обяснение на това как хората позиционират самите себе и социалните си светове чрез езика, как езикът се използва като средство за изживяване на живота, как той действа при създаване, поддържане и промяна на човешките взаимоотношения, които се простират от консенсуса до конфликта, от сътрудничеството до експлоатацията и от приспособяването до подчинението в днешните и утрешните условия на европеизация и глобализация.

Въпреки че напоследък при планиране и прогнозиране на европейското многоезичие се прилага подхода за езика като ресурс, ние все още не сме проектирали нашите научни резултати отвъд националните и регионалните езикови общности, които като правило са конкретен обект на нашите изследвания. Процесите на европеизацията и глобализацията ни отправят директно предизвикателство незабавно да разширим сферата на научните ни дирения отвъд националните граници, където много рядко сме се осмелявали да преминем (според Дж. Чембърс това до голяма степен обяснява своеобразната „упорита изолираност и провинциализъм" в социолингвистиката), и особено отвъд границите на отделния език, където никога не сме се осмелявали да преминем.

Цитирана литература:

Бордийо 1991: Bourdieu, Pierre. Language & Symbolic Power. First edition. Translated by Gino Raymond & Matthew Adamson. Edited by John B. Thompson. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Български език 1997: Najnowsze dzieje jezykow slowianskich: Български език (ред. Ст. Димитрова). Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej.

Евробарометър 2006: Eurobarometer 243 „Europeans and their languages". Publication: February 2006; http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf

Евромозайка1996: Euromosaic study at http://europa.eu.int/comm/education/policies/lang/languages/langmin/euromosaic/index_en.html

Маджарски пътеписи 1975: Маджарски пътеписи за Балканите. XVI-XIX в. София, 1976 г.

Мурдаров и Константинова 2004: Мурдаров, В., Костадинова, П. (ред.). Закони на/за езика. София: Хейзъл, 2004.

Нова рамкова стратегия за многоезичието 2005: COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL, THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS A New Framework Strategy for Multilingualism (http://europa.eu/languages/servlets/Doc?id=913).

Пачев 1997: Пачев, А. Обща характеристика на ендоглосната езикова ситуация в България (Национален език и етноезици; Социолингвистична структура на българското общество; Езикова политика). В : Български език 1997, с. 149-186.

Пачев 2002: Пачев, А. Europeanisation trends and linguistic diversity. In: "Congreso Mundial sobre Politicas Linguisticas". vol. 1 (2002), Barcelona, http://www.linguapax.org/congres/word/Pachev1.doc

Пачев 2006: Пачев, А. Езиковите общности в условията на европеизация и глобализация , София 2006, Сема РШ.

---

[1] Терминът "Европейска езикова общност" в настоящата статия се използва като видово понятие, изразяващо общите социолингвистични особености на общността на страните-членки на Европейския съюз (European Union).

[2] Част от моите намерения при създаване на термините „евроглосия" и „евролингвизъм" е да следвам традицията в социолингвистиката за разграничаване на модели на езикова употреба и разпределение на равнището на социалното многоезичие в обществото от онези на равнището на индивидуалното многоезичие, т.е. евроглосията, както диглосията, представя нещата на общностно или социално равнище, а евролингвизмът, както билингвизма, изразява индивидуалното разпределение и употреба на езиците в различните социалнокомуникативни сфери и ситуации (по-подробно за социолингвистичните измерения на евролингвизма и евроглосията виж в Пачев 2006: 121-130). Същевременно терминът „еврография" означава социолингвистичните особености на използване на латинската, гръцката и кирилската азбука в Европейската езикова общност.

[3] Официален вестник С 364, 18.12.2000, с. 1.

[4] Виж: Решение на Европейския парламент и на Съвета във връзка с Европейската година на езиците 2001 (1934/2000) от 17/07/2000 г.).

[5] Всяка страна, преди присъединяването ѝ, уговаря кой неин език или езици тя желае да бъде използван или използвани като официални за целите на Европейския съюз. Споразумението по този въпрос след това се записва в Акта за присъединяване, а в Регламент №1 на Съвета на Европа от 1958 година се внасят съответните изменения, които да отразят новия или новите официални езици на Съюза , а също и кога, къде и за какви цели ще се използват. В някои случаи не всички езици, които имат официален статус в дадена страна-членка, получават официален статус в Европейския съюз. Така например ирландският език е особен в това отношение: договорите за създаване на Общността и някои основни закони винаги са били на разположение и на ирландски език, но не и вторичното, помощното законодателство и Официалния вестник на Европейския съюз. Ирландското правителство се е съгласило на тази договореност от практична гледна точка при присъединяването на Ирландия към Европейската общност. Но от 1 януари 2007 година и помощното законодателство започва да се публикува на ирландски, като по този начин и ирландският език става пълноправен официален език на Съюза. По силата на споразумение с правителството на Испания, някои от официалните текстове ще се разпространяват и на каталонски/валенсиански, баскийски и галисийски - също от 1 януари 2001 година. Люксембургски – националният език на Люксембург, а също и официалните регионални езици на някои страни–членки като уелски, саами, сардински и бретонски, не са били предлагани от правителствата на съответните страни-членки за получаване на официален статус в Европейския съюз.

[6] От 1 януари 2007 година в Европейския съюз следните 23 национални езика имат статус на официални и на работни езици: английски, български, гръцки, датски, естонски, ирландски, испански, италиански, латвийски, литовски, малтийски, немски, полски, португалски, румънски, словашки, словенски, унгарски, фински, френски, холандски, чешки и шведски. Освен тези езици в съвременна Европа съществуват и над 60 други автохтонни езика (виж по-подробно за социолингвистичния статус на тези езици в Евромозайка 1996), т.е. тази цифра не включва езиците на милионите чуждестранни работници, сезонни работници, на лицата, които търсят политическо убежище в Европа, на имигрантите, бежанците, на преследваните, които постоянно или временно живеят в европейските страни, членовете на многонационалните компании, дипломати, студенти и т.н.

* Въпросите в анкета дават възможност за множество отговори, т.е. анкетираните могат да посочат няколко езика като

техен майчин език. Също така могат да дават и отговор „не знам". Така процентите за езиците, които се говорят в дадената страна, могат да надхвърлят 100%. Отговорите се дават спонтанно и се кодират в предварително изготвен анкетен лист.

** Държавните езици имат официален статус в цялата страна. Официалните езици имат официален статус в даден район в страната или в цялата държава. Регионални езици, които имат официален статус в Европейския съюз са каталонски, галисийски и баскийски.

*** Категорията „Други официални езици на ЕС" включват официалните езици на Европейския съюз, които се говорят в страна, където не са държавни езици.

**** Категорията „Други езици" включва неавтохтонни езици и регионални/малцинствени езици, които нямат официален статус в Европейския съюз.

[7] Както и при предишните езикови разширения на Европейския съюз, в съответните езикови служби предварително са наети преводачи, с цел да се осигури изпълнението на юридическите и политически задължения във връзка с писменото общуване от деня на присъединяване на България.

[8] За да поощрява и развива многоезичието в Европейския съюз през последните десет години Европейската комисия е подела няколко многоезични инициативи - Citizens First, Dialogue with Citizens, Your Europe - Citizens и Citizens Signpost Service, които помагат на гражданите да разбират европейското законодателство и да използват на практика своите права. Несъмнено в тези инициативи чрез българския език предстои да бъдат включени и българските граждани. (св. http://europa.eu.int/youreurope ; http://europa.eu.int/citizensrights/signpost). Българският език ще се използва и в редица други важни обществени услуги он-лайн на Съюза, в това число и в услугата EUR- Lex, която дава достъп до законите и законодателната практика на Съюза - тази услуга е изцяло многоезична и включва използването на всички официални езици (св. http://europa.eu.int/eur-lex/lex).

[9] Виж Член 16 (1) на Директива 2000/13/ЕО на Парламента и Съвета от 20 март 2000 г. за хармонизиране на законите на страните –членки, отнасящи се до поставяне на етикети, представяне и рекламиране на хранителните стоки, Официален вестник 109, 6.5.2000, с. 29; Доклад от 10 ноември 1993 г. във връзка с езика, който се използва за информиране на потребителите в Общността: COM (1993)456, окончателен вариант.

[10] Директива 2005/29/ЕС.

[11] За 2005 година разходите за преводаческите услуги на 20 официални езика в Европейския съюз са били общо 1 милиард и 123 милиона евро, което е 1% от общия годишен бюджет на Съюза или средно по 2.28 евро на всеки гражданин на Европейския съюз.

[12] Св. Член 53 на Директива 2005/36/ЕС на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз от 7 септември 2005 година за признаване на професионалната квалификация (текст с позоваване на ЕИА):

Владеене на чужди езици

Лицата, възползващи се от признаването на професионалните им квалификации ще владеят езиците, необходими за практикуване на професията в приемната страна-членка.

[13] Понякога доказателствата за езиковата ни принадлежност към Европа се търсят с такива „убедителни" аргументи като „ Накрая първоначално флективният и синтетичен славянски език [българският език – А.П.] се превръща в език предимно от аналитичен тип, който много прилича на езици като френския, италианския, испанския, английския и др. Затова балканизацията на българския език означава и европеизация" (Български език 1997:16).

[14] Старобългарският книжовен език е свързан с езикови общности, комуникативни сфери и ситуации и определена езикова политика и езиково планиране на различни страни в Европа.

[15] Опитът на България като страна-членка на СИВ също е съществен в социолингвистично отношение с оглед използване на руския език като език за междудържавно общуване, въпреки че бившата организация на страните от социалистическия блок се различава съществено от Европейския съюз.